

سناریوهای اقتصاد ایران در دوره ترامپ با تاکید بر نظام بانکی ایران آینده پژوهی مبتنی بر چرخ آینده و پویاشناسی سامانه‌ها

فرنوش قهرمان^{۱*}، وحید وحیدی مطلق^۲، زهرا به‌نژادی^۳

میدان ونک، ستاد مرکزی بانک رفاه کارگران، اداره برنامه‌ریزی و تحقیقات، planning@bankrefah.ir

میدان ونک، ستاد مرکزی بانک رفاه کارگران، اداره برنامه‌ریزی و تحقیقات، vahidvmtolagh@alum.sharif.edu

میدان ونک، ستاد مرکزی بانک رفاه کارگران، اداره برنامه‌ریزی و تحقیقات، z.behnejhadi@yahoo.com

چکیده

با توجه به تأثیرگذاری و نفوذ اقتصاد آمریکا بر جهان، تحولات سیاسی و اقتصادی در این کشور پیامدهای گسترده‌ای برای سایر کشورها به همراه دارد. در همین راستا، تحلیل‌گران و کارشناسان پیرامون پیامدهای ریاست جمهوری ترامپ و تأثیر آن بر اقتصاد ایران اظهار نظر نموده‌اند. با عنایت به نظام اقتصادی بانک‌محور کشور، تأثیر تحولات اقتصادی و سیاسی ریاست جمهوری ترامپ بر اقتصاد ایران و به تبع آن نظام بانکی با روش آینده‌پژوهی مبتنی بر پویاشناسی سامانه‌ها و چرخ آینده، بررسی و تحلیل گردید. چهارلایه تأثیرات زنجیره‌ای ریاست جمهوری ترامپ با کمک چرخ آینده شناسایی شده است. مهم‌ترین عدم قطعیت‌های حاصله گرایش حوزه‌ی یورو به بازار منطقه و ایران در مقابل فاصله‌گیری آن‌ها از منطقه و ایران؛ شوک ارزی در مقابل ثبات و کاهش احتمالی نرخ ارز و تعاملات گسترده منطقه‌ای و بین‌المللی بانک‌های ایرانی در مقابل تحدید فعالیت بانک‌ها به داخل کشور، است. با توجه به پویاشناسی سامانه‌ها پنج حلقه تشدیدشونده‌ی جنگ و اقتصاد ملی؛ بحران و ریسک سرمایه‌گذاری خارجی؛ سرمایه‌گذاری خارجی و تنش زدایی بین المللی؛ فرهنگ سوداگری پول-پول و امنیت ملی و اقتصاد مقاومتی شناسایی شده است که از مهم‌ترین نتایج آن میتوان به مدیریت تنش سیاسی میان ایران و قدرت‌های غربی، پیشگیری از تبعات منفی این تنش‌ها و تقویت و گسترش ارتباطات بانک‌های ایرانی با سیستم مالی و بانکی بین‌المللی که زمینه‌ی جذب سرمایه‌گذاران خارجی را فراهم می‌آورد، اشاره کرد. همچنین فارغ از تنش‌های سیاسی و فشارهای بیرونی، باید نسبت به بهبود زیرساخت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جهت تحقق اقتصاد مقاومتی برای کاهش آسیب‌پذیری از سیاست‌های ترامپ اقدام شود.

واژه‌های کلیدی: آینده پژوهی، چرخ آینده، پویاشناسی سامانه‌ها، سناریونگاری، ترامپ، اقتصاد، بانک

۱ و * - نویسنده مسئول: کارشناسی ارشد، مسئول پشتیبانی پژوهشی و پیمایش‌های محیطی بانک رفاه کارگران

۲ - کارشناسی، مشاور آینده‌پژوهی

۳ - کارشناسی ارشد رشته اقتصاد

۱- مقدمه

آینده‌پژوهی مانند بسیاری از علوم نخستین بار در قالب دیدگاه‌های علمی - تجربی و اثبات گرایانه مطرح گردید. در این رویکرد فرض بر آن بود که با استفاده صرف از مجموعه‌ای از داده‌های قابل اعتماد، پیش‌بینی آینده میسر خواهد شد؛ لیکن نخستین دلیل خطای این دیدگاه، مواجهه با گزاره‌های متفاوت و ویژه در خصوص چندگانگی آینده‌ها است که پذیرش مقدمات، داده‌ها و طرح‌های ابتدایی هر یک از آن‌ها می‌تواند معنای جدیدی به آینده بخشیده و تفسیر شرایط را تغییر دهد.

قبول یک آینده مثبت با فرض انتقال از حالت جامعه صنعتی به فراصنعتی با مبنا قراردادن فناوری‌های جدید از یک سو و پیش‌بینی آینده‌ای شوم با استناد به دلایل قانع کننده دیگری همچون کاهش یا افزایش بی‌رویه جمعیت، کمبود انرژی و منابع طبیعی، ازدیاد آلودگی‌های زیست محیطی، منازعه مسلحانه و جنگ، فقر، نژادپرستی، تبعیض جنسیتی و حتی حقوق حیوانات از سوی دیگر، یا تمرکز بر اکتشافات فضا و هستی، دنیای خودکار و هدایت شده با هوش مصنوعی در آینده، به صورت همزمان در این دیدگاه می‌توانست بررسی شود.

از این‌رو اساساً روشی برای پیش‌بینی دقیق آینده وجود نخواهد داشت؛ آنچه انجام می‌پذیرد مطالعه‌ای است از شرایط گذشته و حال و قراردادن گزاره‌های مشابه و سازگار در کنار یکدیگر در راستای درک تصویرهای متعدد و ممکن آینده، که معنای آن با پیش‌بینی و پیشگویی رخدادهای و حوادث، بسیار متفاوت خواهد بود. مطالعه اظهارات سیاستمداران، مضامین قوانین و مقررات، آمار و اطلاعات و شاخص‌های کلیدی در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فناوری و زیست محیطی، کتاب‌ها و مقالات معطوف به آینده و تحلیل آینده‌های ترسیم شده در دنیای هنرهای سمعی و بصری، جهان مجازی و حتی افکار عمومی، امکان جمع‌بندی اطلاعات را در قالب "آینده‌های بدیل"^۱ یا سناریوهای باورپذیر با جهت گیری‌های متفاوت محقق می‌سازد.

۲- روش‌شناسی تحقیق

از آنجائی که مدل‌سازی پویایی‌های سامانه‌ها به شیوه‌ایی که انجام می‌شود با مدل‌سازی سنتی اقتصادی کاملاً متفاوت است جای تعجبی نخواهد بود که بسیاری از اساتید اقتصاد دیدگاهی به شدت انتقادی نسبت به کاربرد پویاشناسی سامانه‌ها در نظام‌های اقتصادی داشته باشند به عنوان مثال کتاب‌های "پویایی‌های شهری"^۲ و "پویایی‌های جهانی"^۳ که توسط فارستر تالیف شده بودند در معرض حمله شدید اقتصاددانان قرار گرفت و این انتقاد با درجات کمتر نسبت به مدل‌های اقتصاد ملی او نیز قابل ملاحظه است. از سوی دیگر، اولین مقاله حوزه پویاشناسی سامانه‌ها توسط فارستر نیز اساساً انتقادی است بر مدل سازی سنتی علم اقتصاد.

می‌توان گفت که سه رویکرد اساسی برای کاربرد پویاشناسی سامانه‌ها در مدل‌سازی سیستم وجود دارد. رویکرد اول صرفاً یک مدل اقتصادی موجود در ادبیات تخصصی را به فرمت پویاشناسی سامانه‌ها ترجمه می‌کند در حالی که در رویکرد دوم به کمک قواعد و قوانین پارادایم پویاشناسی سامانه‌ها، یک مدل اقتصادی جدید از هیچ ساخته می‌شود. ارزش رویکرد اول در این است که می‌توان از طریق آن مدل‌های اقتصادی شناخته شده را به یک قالب مشترک برد و آن‌ها را به سهولت با یکدیگر، تطبیق داد تا مفروضات، مفاهیم، ساختارها و رفتارها را مقایسه نمود. در حالی که در رویکرد دوم، ارزش مهمی که ایجاد می‌شود این است که مدل‌ها واقع بینانه‌تر بوده و نتایجی را خلق می‌کنند که اصطلاحاً غیرشهودی هستند و بنابراین تأمل‌برانگیز

¹ Alternative Futures

² Urban Dynamics

³ World Dynamics

خواهند بود و این به ویژه در پارادایم آینده‌پژوهی و توجه به آینده‌های ممکن متعدد بجای پیش بینی یک آینده مزیت محسوب می‌شود. البته رویکرد سومی نیز تحت عنوان نگاه هیبریدی وجود دارد، به این صورت که یک مدل اقتصادی شناخته شده را می‌توان در قالب سیستمی ایجاد کرد، سپس آن را در معرض نقد قرار داد تا با بهبود مدل مذکور با اصول پویاشناسی سامانه‌ها تطبیق بیشتری پیدا کند. این رویکرد سوم می‌کوشد تا مزیت‌های رویکردهای اول و دوم را ترکیب کند اگرچه به رویکرد نخست وفادارتر می‌ماند. (Radzicki, 2009)

فنون تفکر سامانه‌ای شامل پویاشناسی سامانه‌ها و روش‌های کمی همچون تحلیل سامانه‌های نرم می‌توانند درک شهودی ما را درباره شرایط پیچیده افزایش دهند؛ پیچیدگی‌هایی که موانع بسیاری بر سر راه یادگیری ایجاد می‌کنند. پویاشناسی سامانه‌ها، روشی است قدرتمند برای کسب بینش مفید در شرایط پیچیدگی و از این‌رو این روش به طور روزافزون برای طراحی سیاست‌های موفق‌تر در شرکت‌ها و در زمینه سیاست‌گذاری‌های عمومی به کار رفته و از طریق نرم‌افزارهای شبیه‌سازی همچون "ونسیم"^۱ و "اینسایت میکسر"^۲ پشتیبانی می‌شوند. (برارپور، ۱۳۹۳) پویاشناسی سامانه توسط پروفیسور جی دبلیو. فارستر^۳ در ۱۹۵۰ در موسسه فناوری ماساچوست^۴ (ام آی تی) ابداع شده است. پویاشناسی سامانه روشی است برای بالا بردن سطح یادگیری در سیستم‌های پیچیده. درست همانگونه که در خطوط هوایی برای آموزش خلبانان از برنامه شبیه ساز پرواز استفاده می‌شود، پویاشناسی سامانه‌ها نیز عمدتاً روشی برای ایجاد شبیه سازهای پرواز در مدیریت^۵، غالباً به وسیله مدل‌های شبیه‌سازی شده رایانه‌ای است تا به کمک آن بتوانیم پیچیدگی‌های پویا را درک کنیم، منشاء مقاومت در برابر سیاست را بشناسیم و سیاست‌های کاراتر طراحی کنیم.

پویاشناسی سامانه‌ها اساساً گرایش علمی بین رشته‌ای است و از آنجا با رفتار سیستم‌های پیچیده سر و کار داریم، پویاشناسی سامانه‌ها براساس نظریه پویایی غیر خطی پایه‌ریزی شده و براساس نظریه بازخوردهای کنترلی در ریاضیات، فیزیک و علوم مهندسی توسعه یافته است. در پویاشناسی سامانه‌ها از روانشناسی ادراکی و اجتماعی، اقتصاد و دیگر گرایش‌های علوم اجتماعی نیز بهره گرفته می‌شود. هدف از تفکر سیستمی و مدل سازی بوسیله پویاشناسی سامانه‌ها این است که راه‌هایی که عملکرد یک سازمان را به ساختار داخلی و سیاست‌های اجرایی آن مرتبط می‌سازد شناسایی و سپس یافته‌ها برای طراحی

^۱ ونسیم (Vensim) : یکی از معروف ترین نرم افزارها جهت شبیه‌سازی رفتار سامانه‌ای است. ونسیم یک نرم افزار شبیه‌سازی پویاشناسی سامانه می‌باشد، که توسط شرکت "ونتانا سیستمز" ساخته شده و با توجه به سادگی و جامعیت خود به یکی از محبوب‌ترین نرم افزارها در این زمینه تبدیل شده است. آخرین به روزرسانی این نرم افزار در سال ۲۰۱۲ صورت گرفته و نسخه "پلی" این نرم افزار برای دانشجویان و مقاصد آکادمیک رایگان است. هدف این نرم افزار کمک به شرکت‌ها در جهت یافتن راه‌حل‌های بهینه در موقعیت‌های گوناگون از طریق تحلیل روابط و ارزیابی نقش متغیرهاست. ونسیم این توانایی را دارد که رفتار پویاشناسی سامانه‌ها را با شناسایی حلقه‌های علیت و یافتن نقاط اهرمی شبیه‌سازی نماید.

^۲ اینسایت میکسر (Insight Maker) : این نرم افزار نیز همانند نرم افزار "ونسیم" جهت شبیه‌سازی پویاشناسی سامانه‌ها استفاده می‌گردد. زبان پیاده‌سازی این نرم افزار "جاوا اسکریپت" بوده و آخرین بار در سال ۲۰۱۵ به روزرسانی شده است. استفاده از این نرم افزار رایگان بوده (البته استفاده از گرافیک‌های بیشتر نیازمند پرداخت هزینه است) و از جمله نقاط قوت آن میتوان به پر رنگ بودن ویژگی‌های بصری، محیط کاربری به نسبت ساده، قابلیت ذخیره‌سازی نقشه‌های ترسیم شده در فضای ابری، امکان دسترسی به مدارک تهیه شده، به اشتراک گذاری نقشه‌های ترسیم شده و جستجو در پایگاه داده نرم افزار اشاره نمود.

^۳Jay W. Forrester

^۴Massachusetts Institute of Technology (MIT)

^۵Management Flight Simulation

سیاست‌های اهرمی با نفوذ بالا جهت موفقیت سازمان به کار بسته شود. درک پیچیدگی‌های محیطی، رصد دائم محیط و ارائه راهکارهایی به جهت مقابله با تغییرات در راستای اهداف سازمانی نیز یکی از ضروریات آینده‌پژوهی است.

همواره رفتار یک سامانه از ساختار آن ناشی شده و ساختار یک سامانه شامل حلقه‌های بازخوردی تقویت کننده (Reinforcing Loops) و متعادل کننده (Balancing Loops) می‌شود. هرگاه اختلال کوچکی در یک متغیر رخ دهد، اگر اختلال در حلقه منتشر شود و به تقویت تغییر ایجاد شده منجر گردد، آنگاه حلقه مثبت است؛ اما اگر اختلال در حلقه در مخالفت با ریشه تغییر منتشر گردد، حلقه منفی خواهد بود. حلقه‌های بازخوردی مثبت سبب ایجاد رشد می‌شوند، انحرافات را بزرگ می‌کنند و تغییر را تقویت. حلقه‌های منفی یا متعادل کننده در جستجوی توازن، تعادل و سکون هستند؛ این حلقه‌ها برای رساندن وضعیت سامانه به هدف یا وضعیت مطلوب، فعالیت می‌کنند.

متغیرها در این روش عموماً به دو گروه متغیرهای حالت (Stock) و متغیرهای جریان (Flow) تقسیم می‌شوند. متغیرهای حالت همانا انباشتگی‌اند که وضعیت سامانه را مشخص کرده، اطلاعاتی را ایجاد می‌کنند که بر مبنای آن‌ها تصمیم‌گیری و اقدام می‌شود. متغیرهای حالت به سامانه‌ها لختی داده و برای آن‌ها حافظه فراهم می‌کنند. متغیرهای حالت از طریق انباشته کردن تفاوت بین جریان ورودی به یک فرآیند و جریان خروجی از آن، تأخیرها را ایجاد می‌کنند؛ متغیر حالت با قطع ارتباط نرخ‌های جریان، منبع عدم تعادل را در سامانه‌های پویا ایجاد می‌کنند و غیرخطی بودن‌های ایجاد شده بوسیله تعاملات ساختار فیزیکی و سازمانی سامانه و فرآیندهای تصمیم‌گیری عوامل فعال در آن است.

سبک‌های پایه‌ی رفتاری در سامانه‌های پویا همراه با ساختارهای بازخوردی بوجود آورنده آن‌ها شناخته می‌شوند. این رفتارها عبارت‌اند از: رشد، که بوسیله بازخورد مثبت بوجود می‌آید؛ هدف‌جو که بوسیله بازخورد منفی به وجود می‌آید، و نوسان‌ها (شامل نوسان‌های میرا، حلقه‌های محدود و آشوب) که بوسیله بازخورد منفی همراه با تأخیرهای زمانی به وجود می‌آیند. سبک‌های پیچیده‌تر مانند رشد S شکل و جهش و نزول از تعامل غیر خطی این ساختارهای پایه به وجود می‌آیند. شکل‌های پایه رفتارهای پویا نیز شامل رشد نمایی، هدف‌جو، رشد S شکل، جهش و نزول، رشد همراه با جهش و نوسان هستند.

در آینده‌پژوهی حرفه‌ای بجای پیش‌بینی بر سناریونگاری تمرکز و تأکید می‌شود. مفاهیم و تصاویر خاص و منطق حاکم بر آینده‌های ممکن دارای ویژگی نظری، روش‌شناسی و پایگاه داده‌های مختلفی است که آن‌ها را برحسب مبانی و مآخذ از آینده‌های دیگر متمایز می‌سازد. هر روایتی از آینده، ابعاد "خوب" و "بد" درون خود را داشته و نباید صددرصد مطلوب و یا صددرصد نامطلوب قلمداد شوند. چیزی با نام "بهترین سناریو"، "بدترین سناریو" یا "محتمل‌ترین سناریو" یا "سناریو متوسط" وجود نخواهد داشت، هر یک از آینده‌های ممکن در طول زمان از امکانی مساوی برای ظهور برخوردار بوده و از این حیث نیازمند توجه یکسان هستند.

شناسایی یک روند، ما را از وجود آن باخبر می‌سازد اما این امر به تنهایی در آینده‌پژوهی کافی نیست؛ آینده‌پژوهی ضرورتاً باید با روشن‌سازی زوایای امور و متغیرهای دخیل در آن، زمینه‌های اخذ تصمیمات بهینه را فراهم نماید. شناخت علت‌ها (متغیرهای مستقل) و پیامدها (متغیرهای وابسته) به کشف نیروهای پیشران و کلان روندها در سطوح جهانی، منطقه‌ای و سازمانی انجامیده و بینش لازم را در اتخاذ راهبردهای موثر حاصل می‌کند. بازآفرینی و شبیه‌سازی به روش‌های متفاوتی قابل اجرا است، یکی از روش‌های کسب بینش و تصمیم‌سازی، شناسایی و ترسیم روابط علت و معلولی بین متغیرها و شناخت حلقه‌های سامانه‌ای پدید آمده در بطن آن‌ها است.

۳- بررسی تحلیل‌ها و اطلاعات موجود

با توجه به تأثیرگذاری و نفوذ اقتصاد آمریکا بر جهان، تحولات سیاسی و اقتصادی در این کشور پیامدهای گسترده‌ای برای سایر کشورها به همراه دارد، به همین دلیل تحلیل و بررسی پیامدهای سیاست‌های اقتصادی و سیاسی این کشور به ویژه پس از انتخاب ترامپ به ریاست جمهوری به منظور بررسی میزان اثرگذاری آن‌ها بر اقتصاد بانک‌محور ایران ضروری خواهد بود. تحلیل‌گران و کارشناسان متعددی در راستای تحلیل پیامدهای انتخاب ترامپ به ریاست جمهوری آمریکا و تأثیر آن بر اقتصاد ایران اظهار نظر نموده‌اند. این دیدگاه‌ها بسیار متنوع و در برخی موارد واگرا هستند. به عنوان مثال عده‌ای تأثیرات این انتخاب را بسیار شدید و عده‌ای نیز آن را ناچیز تصور می‌نمایند. برخی از این تحلیل‌ها به شرح ذیل است.

تحلیل‌های مبتنی بر این باور که ریاست جمهوری ترامپ تأثیری بر اقتصاد ایران و جهان ندارد و یا دارای تأثیر کمی است :

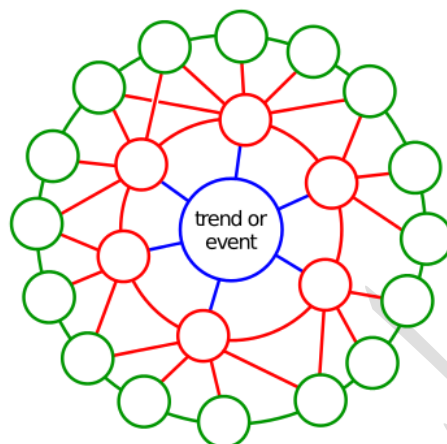
- از آنجا که ایران هیچ‌گونه مبادلات تجاری با آمریکا ندارد، تصمیمات اخیر رئیس‌جمهور آمریکا، در اقتصاد و فعالیت‌های اقتصادی ایران نقش موثری نخواهد داشت اگرچه که باید پیامدهای این تصمیمات بر ایرانیان مقیم آمریکا تحلیل گردد.
- مواضع سیاسی ترامپ در مورد برجام بیشتر تبلیغاتی است.
- ممکن است که در برخی موارد مانند تسهیل روابط بانکی ایران با جهان و همچنین ورود سرمایه‌گذاران خارجی به ایران به دلیل ریاست‌جمهوری ترامپ با تأخیر انجام شود، ولی این مورد نیز کوتاه مدت خواهد بود. بنابراین نباید چندان نگران تسهیل روابط آینده اقتصادی ایران با جهان بین‌الملل بود، چون در نهایت طبق برجام و الزام طرفین به تعهد به این قرارداد روابط اقتصادی ایران با جهان بهبود می‌یابد.

تحلیل‌های مبتنی بر این باور که ریاست جمهوری ترامپ بر اقتصاد ایران و جهان دارای تأثیر چشمگیری است :

- سیاست‌های اقتصادی ترامپ می‌تواند به کاهش رشد اقتصادی آمریکا منجر شود و این کشور را وارد رکود اقتصادی کند.
- اگر سیاست‌های ترامپ به افزایش قیمت نفت در بازارهای جهانی منجر شود، همسو با خواست اقتصاد ایران خواهد بود زیرا با وجود آنکه در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و اسناد بالادستی موضوع کاهش وابستگی به نفت مورد تأکید قرار گرفته، بودجه‌ی کشور کماکان به درآمدهای نفتی و قیمت آن وابسته است.
- برخی کارشناسان بر این باورند که سیاست‌های حمایتی اقتصادی ترامپ می‌تواند به کاهش رشد اقتصادی آمریکا منجر شود و این کشور را وارد رکود اقتصادی کند. اگر این تحلیل به واقعیت بپیوندد می‌تواند باعث ادامه رکود کشورهای حوزه یورو شود و به کاهش قیمت مواد اولیه از جمله نفت منجر شود.

۱-۳- کاربرد ابزار آینده‌پژوهی سامانه‌ای : چرخ آینده

چرخ آینده به عنوان یک ابزار پرکاربرد در آینده‌پژوهی و به عنوان یک شیوه به جهت نگاشت تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم در لایه‌های متوالی و اکتشاف مسیرهای زنجیره‌ای میان متغیرهای درون سیستم می‌تواند مفید واقع شود. همانطور که در شکل ۱ مشاهده می‌شود هر لایه به طور مستقیم به لایه قبلی مرتبط بوده و می‌توان در مورد مسیرهای متعدد زنجیره‌ای به نکاتی پی برد که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره خواهد شد.

شکل ۱ - نمای کلی چرخ آینده

روابط زنجیره‌ای سیاست‌های ضد جهانی شدن

افزایش جنگ‌طلبی آمریکا از یک سو و نیز افزایش سیاست‌های اقتصادی حمایتی ملی‌گرا از سوی دیگر موجب کاهش حجم تجارت جهانی شده و تقاضا برای حمل و نقل بین‌المللی کاهش می‌یابد، در نتیجه احتمال ورشکستگی کشتیرانی بین‌المللی و ترانزیت وجود دارد. این مساله موجب افزایش مطالبات بانک‌های خارجی و نیز کاهش تقاضای جهانی برای سوخت و قیمت نفت می‌گردد.

روابط زنجیره‌ای قطبی شدن جامعه آمریکا

از سوی دیگر، قطبی شدن جامعه آمریکا به موافقان و مخالفان ترامپ می‌تواند منجر به افزایش احتمال تجزیه و فروپاشی ایالات متحده آمریکا گردد. این امر علاوه بر افزایش احتمال استیضاح ترامپ می‌تواند موجب کاهش نفوذ آمریکا در خلیج فارس گردد. نهایتاً امکان برقراری بیشتر ارتباط بانک‌های ایرانی با نظام مالی و بانکی کشورهای منطقه فراهم می‌گردد.

روابط زنجیره‌ای مهاجرت ثروت و دانش

اجرای سیاست‌های ضد مهاجرتی می‌تواند علاوه بر احتمال معکوس شدن فرار مغزها - به خصوص ایرانی‌ها - و به شرط بسته بودن امکان مهاجرت به سایر کشورها بر روی این افراد، می‌تواند منجر به کاهش خروج منابع ارزی توسط طبقه ثروتمند شود که تقاضای ارز در داخل کشور را کاهش می‌دهد. با ورود نخبگان به کشور امکان رونق صنعت اپلیکیشن‌ها و به ویژه فینتک‌ها در کشور بیشتر می‌شود. کاهش تلاطم بازار ارز منجر به رونق سرمایه‌گذاری خصوصی در صنایع داخلی همانند اکو-توریسم خواهد شد.

روابط زنجیره‌ای سونامی کالای چینی

افزایش سیاست‌های حمایتی ملی‌گرا در آمریکا (مطابق شعار ترامپ: آمریکایی استخدام کن، جنس آمریکایی بخر) می‌تواند از مسیر افزایش تعرفه واردات کالاهای چینی به کاهش نرخ رشد آسیای شرقی بیانجامد که این امر موجب ورود کالاهای مازاد تولید شده به سایر بازارها (از جمله خاورمیانه و ایران) و در نتیجه کاهش قیمت محصولات وارداتی آسیایی می‌گردد. همچنین جذابیت سرمایه‌گذاری در ایران برای شرکت‌ها و تولیدکنندگان تحت لیسانس آسیایی افزایش می‌یابد. از سوی دیگر، ورشکستگی تولیدکنندگان داخلی و تعطیلی کارخانجات ایرانی و در نتیجه افزایش مطالبات سیستم بانکی و امکان انجام پروژه‌های مشترک بانک‌های ایرانی و آسیایی محتمل خواهد بود.

روابط زنجیره‌ای توسعه اقتصادی با نگاه به آسیا

همچنین، حضور چین علاوه بر واردات کالاهای مصرفی، می‌تواند برای توسعه اقتصاد صنعتی کشور با نگاه بلندمدت و ورود به ایران نیز در نظر گرفته شود.

روابط زنجیره‌ای اتحاد اعراب برای انزوای ایران

باید توجه داشت که سیاست‌های ترامپ در راستای افزایش اتحاد اعراب و کشورهای سنی علیه ایران می‌تواند منجر به دامن زدن به اختلافات شیعه و سنی و نیز کاهش نفوذ ایران در منطقه گردد. همچنین ممکن است شرکت‌های صادراتی فعال در منطقه عراق به ویژه محصولات کشاورزی آسیب دیده و به کشور باز گردند. صادرات غیر نفتی ایران به کشورهای منطقه شامل مصالح ساختمانی، محصولات کشاورزی و صنایع خودرویی است که دچار آسیب جدی شده و مطالبات بانکی را افزایش دهد.

روابط زنجیره‌ای رشد صنعت دفاعی و جذابیت بازار طلا

جنگ طلبی آمریکا از یک سو می‌تواند بودجه دفاعی نظامی ایران و به تبع آن اشتغال‌زایی در صنعت دفاعی را افزایش دهد، از سوی دیگر این مسأله می‌تواند به دلیل افزایش تنش‌های بین‌المللی قیمت نفت را افزایش دهد که در نتیجه منجر به افزایش بودجه دولت بواسطه درآمدهای نفتی و نیز مخارج دولت میگردد. همچنین در شرایط بحرانی بین‌المللی تقاضا برای طلا به عنوان یک سرمایه‌گذاری مطمئن نیز می‌تواند افزایش یابد.

بر مبنای مسیرهای زنجیره‌ای در این نگاشت سامانه‌ای به کمک چرخ آینده، در مورد موضوع پساترامپ میتوان سه عدم قطعیت بحرانی را شناسایی نمود به این صورت که وضعیت نهایی آینده می‌تواند در یکی از دو حالت حدی به شرح ذیل ظهور نماید.

1. گرایش بیشتر حوزه‌ی یورو به بازار منطقه و ایران و در مقابل فاصله‌گیری آن‌ها از منطقه و ایران

- گرایش اتحادیه اروپا به اقتصاد ایران: به این دلیل که در یک مسیر پس از ریاست‌جمهوری ترامپ سیاست‌های اقتصادی حمایتی ملی‌گرا در آمریکا بیشتر شده، یکی از پیامدهای آن کاهش نرخ رشد حوزه‌ی یورو و نیز افزایش سطح دستمزدها در آمریکا است که به تبع آن علاوه بر رشد برندهای رقیب محصولات آمریکایی، می‌توان شاهد ورود بیشتر کالاهای اروپایی و نیز افزایش جذابیت سرمایه‌گذاری در ایران برای سرمایه‌گذاران اروپایی باشیم.
- فاصله‌گیری اتحادیه اروپا از اقتصاد ایران: پس از انتخاب ترامپ به دلیل تنش‌های سیاسی و حتی جنگ‌طلبی آمریکا می‌توان انتظار داشت که اروپا به خاطر پیروی از سیاست‌های منطقه یا آمریکا در چارچوب پیمان ناتو هرچه بیشتر از ایران فاصله گرفته و روابط تجاری تضعیف شود. این موضوع در کنار افزایش احتمالی تحریم‌ها و نیز کاهش وجهه بین‌المللی فعالان اقتصادی ایرانی می‌تواند بر واردات کالاهای سرمایه‌ای و صنایع مونتاژی تأثیر بگذارد.

2. تغییرات و نوسان نرخ ارز در قالب شوک قیمت ارزی و در مقابل ثبات احتمالی

- نوسان شدید: با افزایش تنش‌های سیاسی میان ایران و غرب، افزایش تحریم‌ها، کاهش صادرات نفتی و عدم دسترسی به منابع ارزی از طریق سیستم بانکی بین‌المللی، شوک‌های ارزی بیشتری به نظام اقتصادی وارد خواهد شد که موجب بروز بی‌ثباتی و عدم قطعیت در محیط کلان اقتصادی و سیاسی کشور می‌شود.
- ثبات و آرامش: به دلیل اجرای سیاست‌های ضد مهاجرتی آمریکا و به تبع آن کاهش خروج منابع ارزی از کشور توسط متقاضیان مهاجرت و شهروندی از طریق سرمایه‌گذاری، و همچنین به دلیل معکوس شدن فرار مغزها و تزریق سرمایه‌های ارزی آنان به اقتصاد، موجب ثبات و کنترل تقاضا برای ارز خواهد شد و این می‌تواند نهایتاً ثبات و عدم نوسان شدید در نرخ ارز را در پی داشته باشد.

3. تعاملات گسترده منطقه ای و بین المللی بانک‌های ایرانی در مقابل محدود بودن بازار فعالیت بانک‌ها به داخل کشور
- انزوا: در یک مسیر پس از ریاست‌جمهوری ترامپ، به دلیل جنگ‌طلبی آمریکا و نیز افزایش محبوبیت سیاست‌های اقتصادی حمایتی و ملی‌گرا می‌توان انتظار داشت که حجم تجارت جهانی با افت رو به رو شود و بنابراین نیاز کمتری به تعاملات بین المللی بانک‌ها باشد.
 - یکپارچگی: پس از ریاست‌جمهوری ترامپ به دلیل سیاست‌های حمایتی ملی‌گرا، افزایش سطح دستمزدها در آمریکا، کاهش نرخ رشد آسیای شرقی و حوزه یورو و نیز تمایل آن‌ها به سرمایه‌گذاری و فعالیت در بازارهای جایگزین آمریکایی، تقویت می‌شود و بنابراین نیاز بیشتری به تعاملات بین‌المللی بانک‌ها خواهد بود.

۲-۳- شناسایی محورهای عدم قطعیت و سناریوهای سه‌گانه

- با در نظر گرفتن هر یک از دو عدم قطعیت " گرایش بیشتر حوزه‌ی یورو به بازار منطقه و ایران و در مقابل فاصله‌گیری آن‌ها از منطقه و ایران " و " تغییرات و نوسان نرخ ارز در قالب شوک قیمت ارزی و در مقابل ثبات احتمالی " در دو سر محوره‌های عمود برهم، سناریوهای سه‌گانه و باور پذیری شناسایی شده است که به شرح زیر توصیف می‌شوند.
- **ابراهی سیاه بر فراز صنایع مونتازی :** اگر شوک قیمت ارزی به نظام اقتصادی کشور وارد شود و نیز همزمان شاهد فاصله‌گیری اروپا از منطقه و ایران باشیم، سناریوی ابراهای سیاه بر فراز صنایع مونتازی، به ویژه در صنایع خودروسازی، صنایع پتروشیمی، نفت و گاز، صنعت دارو و صنعت تجهیزات پزشکی، به وقوع خواهد پیوست. این مسئله می‌تواند بر میزان مطالبات نظام بانکی از صنایع مونتازی نیز تأثیرگذار بوده و احتمالاً آن را افزایش می‌دهد.
 - **توفان زرد اژدها :** اگر ثبات نسبی در بازار ارزی کشور حاکم شده و نوسانات نرخ ارز نیز تحت کنترل درآید و همزمان تمایل اروپا به فعالیت در منطقه و ایران به دلیل تبعیت و پیروی از سیاست‌های آمریکا کاهش یابد، آنگاه می‌توان انتظار داشت که نفوذ چین در اقتصاد و بازار مصرفی کشور بیشتر از گذشته شود و بدین ترتیب سناریوی توفان زرد اژدها رخ خواهد داد. به دلیل تنش‌زایی در سیاست خارجی آمریکا، سرمایه‌گذاری مطمئن در طلا می‌تواند برای موسسات مالی جذابیت پیدا کند، از سوی دیگر به خاطر ورود همه‌جانبه‌ی فعالان اقتصادی چینی و آسیایی امکان رونق خدمات کارمزدی بانک‌ها مانند حوالجات ارزی و ضمانت‌نامه‌ها و اسناد اعتباری فراهم شود.
 - **سرزمین بنفش برای قاره‌ی سبز :** در صورتی که ثبات در بازار ارزی کشور در کنار گرایش بیشتر اروپا به ایران و منطقه وجود داشته باشد، می‌توان شاهد وقوع سناریوی سرزمین بنفش برای قاره‌ی سبز باشیم به این صورت که با فراهم شدن بستر مناسب در کشور توسط دولت اعتدال‌گرا، احتمال سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در زیر ساخت‌ها به ویژه در صنعت گردشگری، صنعت هوایی و حتی خدمات مالی افزایش یابد. در این سناریو رعایت استانداردهای بین‌المللی بانکی و تجدید ساختار و فرآیندهای کاری برای انطباق با این فعالیت‌ها التزام بیشتری پیدا خواهد کرد.

۳-۳- کاربرد پویاشناسی سامانه‌ها در تبیین سناریوها

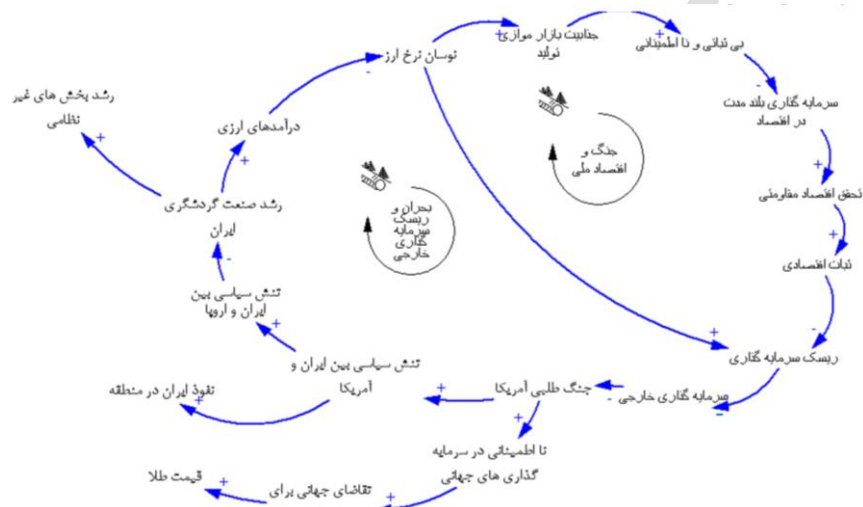
- پس از کاربرد ابزار چرخ آینده و شناسایی سناریوهای مختلف در قالب زنجیره متغیرهای معرفی شده، این امکان وجود دارد که با استفاده از حلقه‌های مبتنی بر پویاشناسی سامانه‌ها به بینش‌های عمیق‌تر برای تبیین سناریوها دست یافت. در این راستا، حلقه‌های سامانه‌ای شناسایی شده به قرار زیر است.
- حلقه‌های "جنگ و اقتصاد ملی" و "بحران و ریسک سرمایه‌گذاری خارجی"

اولین کنفرانس ملی
انجمن ایرانی پویاشناسی سامانه‌ها

در حلقه تشدیدشونده "جنگ و اقتصاد ملی" با افزایش جنگ‌طلبی آمریکا بواسطه ریاست‌جمهوری ترامپ، تنش سیاسی میان ایران و آمریکا و به تبع آن تنش سیاسی میان ایران و اروپا افزایش خواهد یافت. با افزایش این تنش‌ها رشد صنعت گردشگری در ایران کاهش یافته و در نتیجه درآمدهای ارزی نیز کاهش می‌یابد. با کاهش درآمدهای ارزی نوسان نرخ ارز افزایش یافته و در نتیجه جذابیت بازارهای موازی تولید بیشتر می‌شود. این امر موجب بی‌ثباتی و نااطمینانی بیشتر در اقتصاد شده و سرمایه‌گذاری بلندمدت در اقتصاد را کمتر می‌کند. با کاهش سرمایه‌گذاری‌ها در بخش حقیقی تحقق اقتصاد مقاومتی کمتر شده و ثبات اقتصادی کاهش می‌یابد و به تبع آن ریسک سرمایه‌گذاری افزایش می‌یابد. با افزایش ریسک‌های سرمایه‌گذاری در کشور، سرمایه‌گذاری‌های خارجی کاهش یافته و در یک پویایی بازگشتی مجدداً جنگ‌طلبی آمریکا را افزایش می‌دهد.

لازم به ذکر است که اثر این تحولات در یک مسیر دیگر و تحت عنوان "بحران و ریسک سرمایه‌گذاری خارجی" در برگیرنده‌ی همان پویایی فوق است با این تفاوت که با افزایش نوسان نرخ ارز شاهد افزایش ریسک سرمایه‌گذاری به صورت مستقیم هستیم. (شکل شماره ۲)

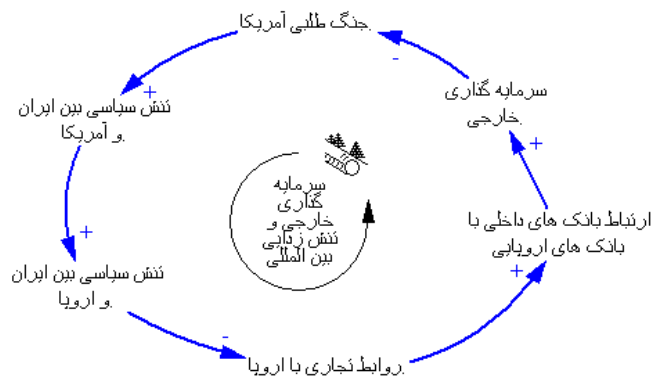
شکل شماره ۲ - حلقه‌های "جنگ و اقتصاد ملی" و "بحران و ریسک سرمایه‌گذاری خارجی"

• حلقه‌ی "سرمایه‌گذاری خارجی و تنش‌زدایی بین‌المللی"

در حلقه‌ی تشدیدشونده دیگری تحت عنوان "سرمایه‌گذاری خارجی و تنش‌زدایی بین‌المللی" با کاهش سرمایه‌گذاری خارجی، جنگ‌طلبی آمریکا نیز بیشتر شده که این امر منجر به گسترش تنش سیاسی بین ایران و آمریکا و نیز تنش سیاسی بین ایران و اروپا می‌گردد. با افزایش این تنش‌ها روابط تجاری ایران با اروپا کمتر شده و نیز ارتباط بانک‌های داخلی با بانک‌های اروپایی نیز کاهش می‌یابد. کاهش سطح روابط بانکی میان ایران و اروپا، سرمایه‌گذاری خارجی را بیش از پیش کاهش می‌دهد. (شکل شماره ۳)

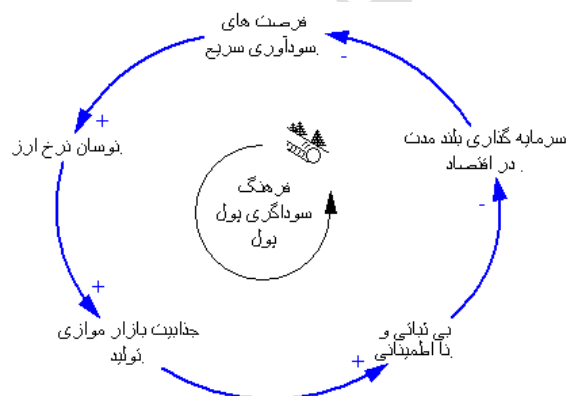

اولین کنفرانس ملی
انجمن ایرانی پویاشناسی سامانه‌ها

شکل شماره ۳ - حلقه‌ی "سرمایه‌گذاری خارجی و تنش‌زدایی بین‌المللی"

- حلقه‌ی "فرهنگ سوداگری پول-پول" و "امنیت ملی و اقتصاد مقاومتی" در حلقه تشدیدشونده "فرهنگ سوداگری پول-پول" با افزایش جذابیت بازار موازی تولید که عمدتاً به دلیل نوسانات نرخ ارز ایجاد می‌شود بی‌ثباتی و نااطمینانی افزایش یافته و سرمایه‌گذاری بلندمدت در اقتصاد کاهش می‌یابد. با کاهش سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت، جذابیت فرصت‌های سریع سودآوری بیشتر شده که این مساله در یک پویایی بازگشتی مجدداً جذابیت بازار موازی تولید را افزایش می‌دهد. (شکل شماره ۴)

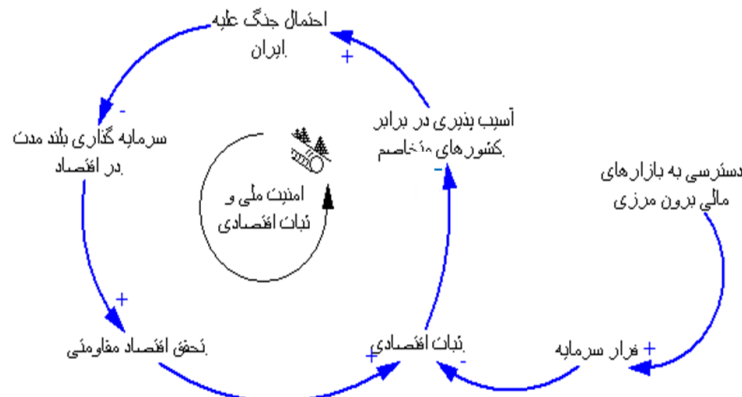

شکل شماره ۴ - حلقه‌ی "فرهنگ سوداگری پول - پول"

- حلقه‌ی "امنیت ملی و اقتصاد مقاومتی" در حلقه تشدیدشونده "امنیت ملی و اقتصاد مقاومتی" نیز با کاهش سرمایه‌گذاری بلندمدت در اقتصاد، امکان تحقق اقتصاد مقاومتی و نیز ثبات اقتصادی کمتر شده و در نتیجه آسیب‌پذیری کشور در برابر کشورهای متخاصم بیشتر می‌شود. با آسیب‌پذیرتر شدن کشور احتمال جنگ علیه ایران افزایش یافته که این مساله خود در یک پویایی بازگشتی باعث کاهش بیشتر سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت در اقتصاد می‌گردد. البته برای کنترل پیامدهای تشدیدشونده منفی، میتوان به اهرم‌های سیاستی نظیر گسترش دسترسی به بازارهای مالی برون مرزی و ممانعت از فرار سرمایه اشاره داشت که می‌تواند پویایی حاکم بر حلقه‌های تشدیدشونده فوق را در جهت مثبت کنترل نماید. (شکل شماره ۵)

اولین کنفرانس ملی
انجمن ایرانی پویاشناسی سامانه‌ها

شکل شماره ۵ - حلقه‌ی "امنیت ملی و ثبات اقتصادی"

۳-۴- راهکارهای خلاقانه و اجرایی برای نظام بانکی

کاربرد روش‌های آینده‌پژوهی به ویژه سناریونگاری و تحلیل‌های مبتنی بر پویاشناسی سامانه‌ها و همچنین تشخیص پیامدهای مستقیم و غیرمستقیم مسیرهای زنجیره‌ای و شناسایی آینده‌های ممکن متعدد می‌تواند به عنوان ورودی یک نظام برنامه‌ریزی راهبردی تلقی شود. بدیهی است در مرحله بعد، بازیگران حوزه‌ی کسب و کار مد نظر (نظام بانکی) می‌توانند راهکارهای خلاقانه و اجرایی به منظور تصمیم‌سازی ارائه دهند. به عنوان مثال در حوزه صنعت بانکداری کشور، راهکارهای قابل بررسی به شرح ذیل خواهند بود.

- در صورت کاهش نفوذ آمریکا در منطقه و امکان برقراری بیشتر روابط با بانک‌های اسلامی کشورهای منطقه، توجه به قیودات شرعی در نظام بانکی می‌تواند حائز اهمیت باشد. همچنین نزدیک شدن کشور قطر به ایران و فاصله‌گیری از عربستان می‌تواند به بیشتر شدن فعالیت‌های بانک‌های ایرانی و قطری منجر شود.
 - در شرایط بحرانی اهمیت اجرای نظام‌مند و سیستمی فرآیندها به منظور عبور از چنین شوک‌هایی می‌تواند کلیدی بوده و بر همسوئی و گره زدن منافع فردی و سازمانی در بانک‌ها و استقرار تفکر استراتژیک تأثیرگذار باشد.
 - در صورت ایجاد شوک نفتی و یا رشد ناگهانی قیمت طلا نیاز به انعطاف پذیری و چابکی بالا در اقتصاد کشور خواهد بود.
 - در صورت گسترش و تقویت روابط بانکی و کاهش ریسک سرمایه‌گذاری خارجی در کشور، امکان ایجاد یک بازار رقابتی میان بانک‌ها به جهت افزایش سهم از بازار ارزی وجود خواهد داشت.
 - الگوهای فن‌آوری‌های نوین در صورت ورود نخبگان و کارآفرینان نوآور ایرانی و همچنین ارتباط نزدیک‌تر با بانک‌های منطقه و اروپایی، این امکان را به وجود می‌آورد که همگامی با تحولات جهانی بیش از پیش تحقق یابد.
 - افزایش ارتباط با مشتریان خارجی و فراهم نمودن زیرساخت‌های لازم به منظور تعامل با بانک‌های خارجی می‌تواند بر مشعوف‌سازی مشتریان بانکی از طریق شناسایی نیازهای تلویحی و تصریحی (نوظهور) آن‌ها، تأثیرگذار باشد.
 - پیش شرط جذب سرمایه‌های خارجی رعایت استانداردها و شاخص‌های مالی، غیر مالی و بین‌المللی است.
- بر مبنای راهکارهای پیشنهادی، اقدامات زیر به جهت آمادگی نظام بانکی در برابر سناریوها و تحولات بررسی شده، پیشنهاد می‌گردد.

- بررسی وضعیت اعطای تسهیلات به فعالان اقتصادی و بازرگانان صادر کننده در حوزه مصالح ساختمانی، محصولات کشاورزی، خدمات مهندسی و یا صنایع خودرو به کشورهای همسایه پیشنهاد می‌شود زیرا با کاهش چشم‌گیر نفوذ اقتصادی-سیاسی ایران در منطقه، احتمال ورشکستگی این گروه از صنایع وجود خواهد داشت. (اقدام بیمه کننده با رویکرد تقویت و بهبود)
- ارائه خدمات کارمزدی به وارد کنندگان مازاد محصولات آسیایی در بازار منطقه و بازارهای داخلی به ویژه محصولات ICT. (اقدام شکل دهنده با رویکرد تقویت و بهبود)
- ارائه تسهیلات ویژه به نخبگان بازگشته به وطن به منظور راه اندازی کسب و کارهای نوین به ویژه در حوزه فینتک‌ها و صنایع دانش‌بنیان. (اقدام شکل دهنده با رویکرد تغییر اساسی)
- بررسی امکان سرمایه‌گذاری در بازار جهانی طلا در صورت جدی شدن احتمال افزایش درگیری‌های نظامی با عربستان و یا آمریکا. (اقدام بیمه کننده با تقویت و بهبود)
- اعطای تسهیلات به پروژه‌های صنعتی متمرکز بر ارزش افزوده به دلیل کاهش قیمت مواد خام معدنی و نفت در اثر کاهش نرخ رشد اقتصاد آمریکا، چین و اتحادیه اروپا ناشی از سیاست‌های حمایتی و ملی‌گرایی ترامپ. (اقدام بیمه کننده با رویکرد اصلاح)
- سرمایه‌گذاری در قالب FUND OF FUND به منظور سرمایه‌گذاری در قالب پرتفوی سایر صندوق‌ها به جهت کاهش ریسک سرمایه‌گذاری و دریافت سود کوتاه مدت و بلند مدت به خصوص در حوزه‌های نوآورانه. (اقدام شکل دهنده با رویکرد تقویت و بهبود)

۵-۳- پیامدهای درآمدی و هزینه‌ای نظام بانکی

- در صورت بروز شرایط بحرانی امکان افزایش هزینه مطالبات مشکوک الوصول برای بانک‌ها بیشتر می‌شود که بررسی وضعیت مجدد فعالان اقتصادی و شرکت‌های صادراتی به ویژه در حوزه صادرات غیر نفتی می‌تواند منجر به کاهش این هزینه‌ها شود.
- ارائه خدمات کارمزدی به وارد کنندگان مازاد محصولات آسیایی به بازار منطقه و بازارهای داخلی موجب افزایش درآمدهای کارمزدی و درآمدهای غیر مشاع در بانک‌ها می‌گردد.
- ارائه تسهیلات ویژه به نخبگان بازگشته به وطن به منظور راه اندازی کسب و کارهای نوین به ویژه در حوزه فینتک‌ها و صنایع دانش‌بنیان موجب افزایش درآمدهای مشاع می‌گردد. همچنین درآمدهای مرتبط با سرمایه‌گذاری بانک‌ها در این حوزه افزایش خواهد یافت.
- بررسی امکان سرمایه‌گذاری در بازار طلا در صورت جدی شدن احتمال افزایش درگیری‌های نظامی با عربستان و یا آمریکا موجب افزایش سرمایه‌گذاری‌های بانک‌ها و افزایش درآمدهای مشاع می‌گردد.
- اعطای تسهیلات به پروژه‌های صنعتی متمرکز بر ارزش افزوده به دلیل کاهش قیمت مواد خام در اثر کاهش نرخ رشد اقتصاد آمریکا، چین و اتحادیه اروپا ناشی از سیاست‌های حمایتی و ملی‌گرایی ترامپ، سود دریافتی و درآمدهای مشاع بانک‌ها را افزایش می‌دهند.
- سرمایه‌گذاری FUND OF FUND در قالب پرتفوی سایر صندوق‌ها به جهت کاهش ریسک سرمایه‌گذاری و دریافت سود کوتاه‌مدت و بلندمدت به خصوص در حوزه‌های نوآورانه می‌تواند از طریق حفظ ارزش سبد سهام، هزینه

کل را برای بانک‌ها کاهش داده و همچنین به دلیل افزایش سطح سرمایه‌گذاری‌های آن‌ها، درآمدهای مشاع را افزایش می‌دهد.

۴- نتیجه‌گیری

بر مبنای نتایج حاصله از چرخ آینده، در خصوص آینده‌ی نظام بانکی در پساترامپ چند عدم قطعیت بحرانی شناسایی شد که به شرح ذیل می‌باشند،

- گرایش بیشتر در حوزه‌ی یورو به سمت بازار منطقه و ایران و در مقابل آن فاصله‌گیری اروپا از منطقه و ایران.
 - تغییرات و نوسان نرخ ارز که در قالب دو سوی ایجاد یک شوک قیمت ارزی و افزایش ناگهانی از یک‌سو و در مقابل ثبات و کاهش احتمالی از سوی دیگر، اتفاق می‌افتد.
 - تعاملات گسترده و عمیق منطقه‌ای و بین‌المللی بانک‌های ایرانی در مقابل محدود بودن بازار فعالیت بانک‌ها به داخل کشور
- در گام بعدی، مبتنی بر عدم قطعیت‌های فوق سناریوهای سه‌گانه‌ی زیر استخراج شد.

- **ابراهیم سیاه بر فراز صنایع مونتازی:** اگر شوک قیمت ارزی به نظام اقتصادی کشور وارد شود و همزمان نیز شاهد فاصله‌گیری اروپا از منطقه و ایران باشیم، صنایع مونتازی همچون خودروسازی، صنایع پتروشیمی، نفت و گاز و صنعت دارو و تجهیزات پزشکی، زیان می‌یابند. این مسأله بر میزان مطالبات بانکی از صنایع نام‌برده تأثیرگذار خواهد بود.

- **توفان زرد اژدها:** اگر ثبات نسبی در بازار ارزی کشور حاکم شده، نوسانات نرخ ارز تحت کنترل درآید و همزمان نیز تمایل اروپا به فعالیت در منطقه و ایران به دلیل تبعیت و پیروی از سیاست‌های آمریکا کاهش یابد، آنگاه می‌توان انتظار داشت که نفوذ چین در اقتصاد و بازار مصرفی کشور بیشتر از گذشته شود. از سوی دیگر، به دلیل تنش‌زایی در سیاست خارجی آمریکا سرمایه‌گذاری در طلا برای مؤسسات مالی جذابیت پیدا کند. همچنین به واسطه‌ی ورود همه‌جانبه‌ی فعالان اقتصادی چینی و آسیایی امکان رونق خدمات کارمزدی مانند حواله‌جات ارزی و ضمانت‌نامه‌ها و اسناد اعتباری در نظام بانکی فراهم شود.

- **سرزمین بنفش برای قاره‌ی سبز:** با ثبات بازار ارزی کشور به همراه گرایش اروپا به ایران و منطقه، می‌توانیم شاهد وقوع این سناریو باشیم. با وقوع این سناریو احتمال سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در زیر ساخت‌ها به ویژه صنعت گردشگری، صنعت هوایی و خدمات مالی افزایش می‌یابد. در این سناریو رعایت استانداردهای بین‌المللی بانکی و تجدید ساختار و فرآیندهای کاری برای انطباق با این فعالیت‌ها التزام بیشتری پیدا خواهد کرد.

بر مبنای نتایج حاصله از پویاشناسی سامانه‌ها، در خصوص آینده‌ی نظام بانکی در پساترامپ مهم‌ترین نتایج حلقه‌های شناسایی شده به شرح ذیل است.

- یکی از راهکارهای مدیریت تنش سیاسی میان ایران و قدرت‌های غربی و نیز پیشگیری از تبعات منفی این تنش‌ها (تهدیدهای نظامی غرب و اعراب منطقه به رهبری عربستان) آن است که تلاش‌های بسیاری در راستای جذب سرمایه‌گذاران و قدرت‌های بزرگ اقتصادی دنیا از طریق کاهش ریسک‌های موجود در زمینه سرمایه‌گذاری در کشور صورت گیرد و نیز به توسعه صنعت گردشگری کشور و به تبع آن رفت و آمد و حضور شهروندان خارجی در داخل کشور توجه بیشتری گردد. همچنین با تقویت و گسترش ارتباطات بانک‌های ایرانی با سیستم مالی و بانکی بین‌المللی می‌توان زمینه جذب سرمایه‌گذاران خارجی را فراهم ساخت.

• علاوه بر تنش‌های سیاسی و فشارهای بیرونی، کشور از مشکلات متعددی در زمینه ساختار اقتصادی و نیز سوء مدیریت همچون فرهنگ تمایل به کسب سود سریع در بازارهای غیر مولد و نیز عدم تمایل به سرمایه‌گذاری-های بلندمدت در بخش حقیقی رنج می‌برد که این موضوع خود می‌تواند به دلیل عدم تحقق اقتصاد مقاومتی، پیامدهای گسترده‌ای برای امنیت ملی و آسیب‌پذیری در برابر جنگ‌طلبی ترامپ در پی داشته باشد. البته به نظر می‌رسد که می‌توان در کوتاه‌مدت از طریق اهرم سیاست‌های کنترل نوسان بازار ارز و در بلندمدت با سیاست‌هایی در راستای جذب سرمایه از طریق کاهش بی‌ثباتی و نااطمینانی و به تبع آن ریسک‌های متعدد سرمایه‌گذاری در بخش حقیقی جلوگیری کرد.

از سوی دیگر باید توجه داشت که سیاست‌های ایران‌ستیزانه‌ی آمریکا موجب تحریک کشورهای متخاصم با ایران خواهد شد، در نتیجه تقاضای این کشورها برای خرید سلاح و تجهیزات نظامی از آمریکا افزایش یافته و درآمدهای آن کشور را افزایش می‌دهد. این امر منجر به افزایش بودجه‌ی نظامی ایران به جهت مقابله با این کشورها خواهد شد. به دلیل جهت‌دهی منابع کشور به سمت صنایع نظامی، سایر بخش‌های صنعتی و تولیدی با کمبود منابع مالی و غیرمالی مواجه شده و سودآوری آن‌ها کاهش خواهد یافت. با کاهش سودآوری صنایع غیرنظامی، بانک‌هایی که در این صنایع سرمایه‌گذاری نموده‌اند، علاوه بر از دست دادن منابع، با افزایش مطالبات نیز مواجه خواهند شد.

همچنین باید توجه داشت که با تحریم‌های جدید دولت آمریکا به ویژه تحریم‌های مرتبط با سپاه پاسداران، احتمال بلوکه شدن منابع این نهاد حتی در داخل کشور نیز وجود دارد. در چنین شرایطی، فضای دوگانه‌ای در نظام بانکی شکل خواهد گرفت. از یک سو، اگر بانک‌ها بخواهند بر اساس توافق‌نامه‌ها و مقررات بین‌المللی همچون FATF فعالیت نموده و با شبکه‌ی بین‌المللی بانکی همکاری نمایند، باید روابط مالی خود را با سپاه پاسداران قطع نمایند. اما از سوی دیگر به دلیل گستردگی فعالیت‌های اقتصادی این نهاد در کشور و نیز دریافت مطالبات برون‌مرزی این نهاد، لازم است تعدادی از بانک‌های داخلی در هر مرحله نسبت به انجام تراکنش‌ها اقدام نماید که در این صورت مورد تحریم مستقیم آمریکا قرار خواهند گرفت و امکان برقراری ارتباط با بانک‌های سایر کشورها را از دست خواهند داد.

مراجع

- [۱] استرمن، جان. د (۱۳۹۵). پویایی‌شناسی کسب و کار (جلد اول): تفکر سیستمی و مدل سازی برای جهانی پیچیده. مترجمان: برارپور، کوروش؛ بهراد، بنفشه؛ و چاپ هفتم، انتشارات سمت.
- [۲] اثر دستور ترامپ بر اقتصاد ایران چیست؟ ۱۳ بهمن ۱۳۹۵، خبرگزاری شفاف، کد خبر: ۴۱۶۹۴۰
- [۳] شرط سودمندی ترامپ برای اقتصاد ایران، ۲۸ دی ۱۳۹۵، خبرگزاری اقتصادنیوز، کد خبر: ۱۵۸۷۲۶
- [۴] پیامدهای پیروزی ترامپ بر اقتصاد ایران، ۱۹ آبان ۱۳۹۵، خبرگزاری انتخاب، کد خبر: ۳۰۳۴۸۷
- [۵] تاثیر انتخاب ترامپ بر اقتصاد ایران، ۱۹ آبان ۱۳۹۵، خبرگزاری ایسنا، کد خبر: ۹۵۰۸۱۹۱۳۷۰۰

[6] Radzicki, Michael J. , Tauheed, Linwood (2009). In Defense of System Dynamics: A Reply to Professor Hayden. *Journal of Economic*.

Iran's Economic Scenarios in Trump era with emphasis on the Banking Industry An application of the Future Wheel and Systems Dynamics

Farnoosh Ghahraman^{۱,*}, Vahid Vahidi Motlagh^۲, Zahra Behnejhadi^۳

Department of Planning and Research, Refah Bank, planning@bankrefah.ir

Department of Planning and Research, Refah Bank, vahidvmotlagh@alum.sharif.edu

Department of Planning and Research, Refah Bank, z.behnejhadi@yahoo.com

Abstract

The US economy has a significant impact on the world and therefore its political upheavals can disrupt other countries and have consequences for other countries. Different gurus have already shared their analyses about the impact of Trump administration on the economy of Iran. The banks of Iran play an enormous role in the credit market of the country and this paper attempts to explore some economic and political consequences of the Trump administration on the Iranian economy and in particular banking ecosystem through the application of the futures studies methods such as Scenario Building, qualitative System Dynamics and the Future Wheel. Four layers of direct impacts are mapped using the Future Wheel. Three plausible scenarios are then developed. After application of system dynamics mapping five key reinforcing loops are identified that provide insights into the plausible scenarios that might emerge. The loops are a) war and national economy b) crisis and the risk of foreign investment c) foreign investment and tension reduction with world powers d) a culture of short term profit and speculation, and e) national security and resistant economy. This demonstrates the importance of governing political tensions with the Western powers and boosting integration of Iran's banks in the international banking industry in order to facilitate foreign investment. It is also shown that regardless of the tension reduction with the world powers and outside pressures and sanctions it will be necessary to improve the economic, social and cultural infrastructure of Iran to achieve a resistant economy and reduce the vulnerability against Trump administration policies.

Keywords: Future Studies, Future Wheel, Systems Dynamics, Trump, Bank.

^{1,*} Corresponding author: Research Support, Department of Planning and Research, Refah Bank

² Chief Foresight Adviser, Department of Planning and Research, Refah Bank

³ Reseacher and Expert in Economics, , Department of Planning and Research, Refah Bank